

Wijsheid uit het Oosten (1)

Lichamelijke opvoeding en sport in de Oosterse en met name de Japanse cultuur

Het Verre Oosten - vooral China en Japan- kent een geheel eigen geschiedenis en ontwikkeling met betrekking tot bewegen en sport. Sport voor zo ver wij dat als beeld aangeboden krijgen en beleven, is van Westerse origine. In Japan kent men in wezen geen 'sport' in Westerse zin. Door: Jan Kallenbach

FOTO: PRIVÉ

De auteur te gast in de dojo (budo school) van collega Sato

In feite heeft men in Japan de bij ons bekende (Westerse sporten) daar pas ná de openstelling bij de Meiji Reformatie in 1868 leren kennen. Omdat men andere uitgangspunten en opvoedingsdoelen hanteert bij de kunst van het bewegen, heeft men soms de geïmporteerde Westerse sportvormen naar eigen opvatting en omstandigheden aangepast of veranderd. Daarbij denk ik bijvoorbeeld dan aan een der eerst geïmporteerde sporten, het baseball dat zij in hun variant 'basebaru' noemen en later het baanwielrennen: 'keirin'. Een ieder die de Japanners wel eens heeft zien honkballen in de Haarlemse honkbalweek, heeft met eigen ogen kunnen zien dat men het spel anders beleeft en speelt.

Het beleven van perfectie speelt bij hen in ieder geval een grote rol.

Geschiedenis

In zowel Japan als China heeft zich door de geschiedenis heen een geheel eigen bewegingscultuur ontwikkeld, die wars van Westerse invloed niet sportief valt te noemen en vooral niet agonistisch is (wedijver) en zich met name ontwikkeld heeft rondom de inheemse zelfverdedigingsdisciplines, zoals het wu shu in China en het budo in Japan.

Japan

Ik ben na het behalen van mijn onderwijsakte in '67-'68 een jaar naar Japan geweest om mij in de Oosterse bewegingscultuur te verdiepen en dan met name de martiale. China was in die tijd niet toegankelijk en het Tai Chi Chuan werd in die tijd alleen door ouderen beoefend. Het verklaart mijn keuze voor Japan. Ik was bovendien als zwarte banddrager uitgenodigd door de

beroemde leraar Mas Oyama (Kyokushinkai karate) en heb mij in zijn school dagelijks bekwaamd. Omdat ik merkte dat het *karate* dat hij onderwees - hoe vreemd ook- in Japan zelf bij lange na niet zo bekend was als bij ons...heb ik mij ook bij andere 'budomeesters' aangemeld. Ik had het geluk dat ik bij de beste ben aangenomen als 'deshi' (geaccepteerd leerling) en heb bij hen in de 'keuken' mogen kijken. Ik judo al sinds de lagere school en ik heb mij uiteraard ook aangemeld bij de beroemde Kodokan Judoschool van Jigoro Kano (1860-1938) in Tokyo. Deze sensei (leraar) heeft vanaf 1881 op een fantastische manier de traditioneel Japanse vechtkunst Ju-jutsu in technische, maar ook maatschappelijke zin weten te transformeren naar een voor hun doen modernere (sport)vorm. Zo werden gevaarlijke technieken weggelaten en er mochten voor het eerst ook burgers aan meedoen. Maar daarover later meer.

Met behulp van de in Japan wonende Amerikaanse judo sensei Donn Draeger kwam ik in contact met de oudere martial arts. Zoals het *kenjutsu* (schermen) en *jojutsu* (stokkunst) en via master Sawai zou ik kennismaken met een oude *kenpo*-stijl, een voorloper van het *ju jutsu*. Op zichzelf allemaal gerenommeerde martiale tradities en bewegingsculturen die tot de Meiji Reformatie (1868) slechts beoefend mochten worden door één enkele bevolkingsgroep (kaste), die der 'bushi'. Deze buke en bushi vormden de hof- en landadel van Japan en zij waren de enigen die geacht werden zich in het bewegen te bekwamen. De lagere kasten hadden geen toegang en kenden en ontwikkelden ook geen bewegingsvormen anders dan pure ambachtelijke. Zelf opgegroeid met de judo- en karate-sport, waren deze disciplines voor mij in eerste instantie heel anders georiënteerd en zij werden ook op een heel andere manier beleefd dan ik tot dusver mee had gemaakt.

Japans oudste vormen van krijgskunst, de bugei

Oorspronkelijk hadden de martial arts in Japan de bedoeling de bushi te oefenen in

(1) militair effectieve vormen, waarmee (2) zij de clan konden beschermen en de orde konden handhaven (3). Bij het bereiken van een door het Tokugawa Shogunaat (1603-1868) afgedwongen langdurige periode van vrede, hebben klassieke leraren langzamerhand hun bugei (militaire martial arts en verzamelnaam voor alle klassieke martial arts) ook wel bujutsu genoemd, weten om te bouwen naar een nieuwe cultuurvorm, bu-do genaamd. Martial art werd martial way. Vooral omdat ondanks het feit dat er vrede heerste, de bushi verplicht waren nog wel degelijk getraind te blijven. De nieuwere budovarianten dienden dus net als voordien de beoefenaren fit te houden, maar zij transformeerden allengs meer naar disciplines, die steeds meer geestelijke vorming beoogden. Zo kregen alle klassieke vormen (bujutsu) een 'do'-karakter en kregen zij het woord 'do' (Tao) erbij. Ju-jutsu werd bijvoorbeeld ju-do en ken-jutsu werd ken-do enz. Een proces dat vier eeuwen in beslag zou nemen en in wezen nog steeds voortduurt.

Auteur met master-teacher Otake Risuke en zijn zoon in 'yoroi' uit de Katori Shinto Ryu school

FOTO: PRIVE

De verandering in bijv. het ken-jutsu ging zo ver dat men bamboe zwaarden ging hanteren in plaats van echte, of hardhouten versies. Het boeiende daarvan was wel, dat het materiaal nieuwe mogelijkheden creëerde en zo kon een 'stoeivorm' van schermen ontstaan, waarbij men elkaar niet kon verwonden. Daardoor kon men het gevecht overigens wel langer volhouden en zo ontstonden er ook anders uitgevoerde technieken en een andere mentaliteit, met een veel grotere aandacht voor de stijl van uitvoeren. Een zelfde proces zou zich veel later ook in het ju-jutsu voltrekken. Besef dat dit proces van transformatie van de martial arts in die tijd zo'n 750 erkende klassieke bugei-scholen betrof met zo'n twee miljoen actieve bushi op een bevolking van 30 miljoen, die bovendien ná de Reformatie allemaal omgevormd dienden te worden.

Vanaf toen werden mentaal-morele vorming, fysieke volharding, de perfecte

uitvoering en etiquette belangrijker gevonden dan effectiviteit. Het nieuwe ken-do werd met zijn vernieuwingen door het Imperial Rescript on Education (1890) geschikt geacht als LO-schoolvorm en kreeg een plaats in het onderwijscurriculum.

*Kenmerk van de nieuwe martiale 'do'-vorm: gerichtheid op (1) mentaal/morele vorming, (2) zelfdiscipline/persoonlijkheidsvorming, (3) zoeken naar perfectionering in techniek en performance. Dit werden de nieuwe oefendoelen én...ook leken kregen toegang. (Draeger: *Martial Arts and Ways of Japan*, deel 3.)*

Maatschappelijke ontwikkelingen

De genoemde Reformatie die in 1868 het Shogunaat afschafte en de keizer weer in aanzien dacht te moeten herstellen, wilde zich tegelijkertijd ook meten met Westerse mogendheden. Men schafte de ouderwets geachte vier klassenstructuur van buke/bushi, clerus, kooplieden, boeren af en de bevoorrechte positie van de bushi werd zelfs opgeheven. Men verbood daarbij drastisch al hun privileges en specifieke gebruiken en probeerde tegelijkertijd een nieuwe democratische staatsvorm in te voeren. Dit bracht niet alleen een enorme

cultuurcrisis teweeg, maar het creëerde ook een ongekend bestuursvacuüm. Het was dan ook te verwachten, dat de nieuwe klas-seloze bushi-elite in de nieuwe en naar het Westerse democratische model te vormen Japanse staat, toch weer een leidende positie zou innemen. Van oudsher waren bushi

hoog opgeleid, ontwikkeld, disciplinair geschoold en zij gaven al leiding. Sommigen waren zo hervormingsgezind dat zij doorschoten en zich overdreven in Westers, in jacquet of rokkostuum kleedden, waarvan zij vonden dat het bij hun nieuwe status paste. Meer traditionele bushi die de ontwenteling naar de nieuwe waarden anders beleefden, bleven zich traditioneel kleden, omdat zij vonden dat het allemaal te snel ging en zij hun land, tradities en cultuur niet wilden verloochenen.

Bijzonder was dat nieuwe leidinggevenden hun oorspronkelijk geestelijk gedachtegoed, gebaseerd op hun traditie en opvoeding met bijbehorende fysieke martiale training, qua filosofie en leefregels (bushido) meenamen naar hun nieuwe overheidsbetrekking en in feite gewoon voortzetten in de vorming van het nieuwe Japan. Zo werd het leger - voor het eerst bestaande uit gewone dienstplichtigen - opgevoed alsof

zij de 'nieuwe samourai' zouden zijn en kregen leerlingen op school budovormen als kendo en sumo als schoolvormen van lichamelijke opvoeding. De Japanse gewone bevolking die überhaupt nog nooit deel had mogen nemen aan de elitaire bewegingscultuur en ook nog nooit een democratische traditie had gesmaakt, accepteerde deze nieuwe bestuurslaag en nieuwe verworvenheden min of meer als vanzelfsprekend. Zo werd het oude en reeds bestaande opvoedkundige gedachtegoed moeiteloos geïmplementeerd in situaties als het leger, het onderwijs en zelfs in de politiek van het landsbestuur.

Herhaling van dit maatschappelijke proces

Dit proces zou zich na WO2 nog weer eens herhalen toen de Amerikaanse bezettingsmacht onder leiding van McArthur Japan op een democratische manier wilde hervormen. Veel oude politici afkomstig uit de hiervoor geschetste vooroorlogse situatie die zich loyaal opstelden en konden communiceren, werden aangesteld om Japan weer te laten functioneren. Daardoor werden de traditionele politici (nu rechtse LDP) opnieuw in staat gesteld om met dezelfde 'Nihon-rin-(theorie van het Japans zijn) attitude' hun invloed op de maatschappij en het onderwijs uit te oefenen.

Kortom Japan kent nu weliswaar een democratische staatsvorm, maar hanteert in feite nog steeds de zelfde op de bushi-elite geïnspireerde normen en waarden. Het is niet zo, dat er daardoor vooroorlogse nationalistische gevoelens mee worden gestimuleerd, maar men grijpt kennelijk toch graag op terug op het eigen klassieke gedachtegoed.

Misschien bij gebrek aan kennis van normen en waarden uit andere culturen én natuurlijk óók omdat de budo-normen en waarden in veel opzichten zich ook goed laten gebruiken in de Japanse opvoeding en vorming.

Overigens zelfs zo goed dat men in het bedrijfsleven de moderne bedrijfspolicy van de Mitsubishi Motor Co. exporteert naar de werkvloer in Nederland. Daar geven 'blackbelts' als voorman leiding. Zelfs in de Japanse politiek komt men regelmatig geciteerde uitspraken van budo-masters, zoals Miyamoto Musashi tegen.

Na WO2, the ban on martial arts
Werden na WO2 de martial-arts net als de Shinto staatsreligie in eerste instantie als té nationalistisch verboden door Supreme

tevens de reden dat de bezettingsautoriteiten aarzelden, want met het ju-jutsu had men tot WO2 alle dienstplichtige militairen weerbaar gemaakt en getraind.

Jigoro Kano

Commander for Allied Powers (SCAP)... maar na aanbeveling mochten sommige allens wel weer beoefend worden. Zo werd karate beoordeeld als een vorm van 'callistenics' en ingeschat als een middel om zich fit te houden. Dit zou dan ook de eerste martiale discipline worden die in 1947 werd mocht. Het verklaart ook dat karate als eerste budo-discipline zo snel populair kon worden buiten Japan. Veel g.i.'s die wilden 'sporten' in diensttijd, zouden het karate later mee naar huis nemen en verbreiden. Judo zou pas later buiten Japan bekender worden. Het werd trouwens vaak nog Kodokan Ju-jutsu genoemd en dat was

Judo als kenmerkende budo-vorm verder uitgewerkt

Kendo bestond al als schoolvorm. Jigoro Kano had in de jaren dertig al eens een lans gebroken voor vernieuwing in het LO-onderwijs en had ondertussen zijn judo geschikt weten te maken voor de school, zodat het naast kendo in 1911 in het schoolcurriculum werd opgenomen. Na WO2 wist zijn zoon, ondanks de 'the ban on martial arts' de draad weer op te pakken en het was aan zijn onvermoeide ijver en de goede naam van zijn vader te danken dat ook de bezettingsautoriteiten uiteindelijk overtuigd raakten van de oorspronkelijke waar-

den en doelstellingen van het moderne judo, zodat het als schoolsport nationaal in het onderwijs werd ingevoerd.

Eenzijds steunde Kano sensei op de intrinsieke waarden van de Oosterse martial arts waarop zijn judo was gebaseerd en waarin hij 100% geloofde en anderzijds wilde hij als minister van onderwijs zijn judo laten meedoen in de vaart der volkeren en reisde hij de wereld rond om het bekend te maken. In 1928 bezocht hij de Olympische Spelen in Amsterdam en in 1936 kwam hij al lobbyend naar de Olympische Spelen in Berlijn om te onderzoeken of judo een Olympische sport zou kunnen worden. In 1930 experimenteerde hij met de eerste Japanse judokampioenschappen. Hij zou in '36 zijn handtekening plaatsen onder een verdrag waarin Westerse spelregels zouden bepalen hoe zijn judo zou moeten worden gespeeld en als consequentie daarvan ook zou moeten worden beoefend. Kano zou daardoor later met zijn judo in Japan zelf om die reden in een geweldige filosofisch-pedagogische en sportpolitieke spagaat komen. Het uiteindelijke gevolg daarvan anno 2009 is wel geworden, dat men niet alleen in Japan in feite twee vormen van judo belijdt en beoefent en men wereldwijd spreekt over: *cultural-judo* en *contest-judo*!

Dilemma

Deze tweedeling geeft overigens prima het dilemma weer van alle Oosterse martial arts. Men vindt dat qua populariteit de moderne vormen door publiciteit en commercie erg ver meegaan met de Westerse over-aandacht voor prestaties en uiterlijke sensaties. Men is bevreesd dat dit met terugwerkende kracht invloed zal hebben op de methode van aanbidding en de beleving van judobeoefening. Men keurt daarbij wedijver als vormingsmiddel duidelijk af (niet agonistisch, Agonen, Griekse goden die elkaar bestreden) en vindt dat het budo-onderwijs moet opleiden tot volwaardige in balans zijnde mensen en burgers. *'Judo is not a method of making the best use of energy for purposes of attack and defense alone..rather it is a method by which this principle can be assimilated and applied in all spheres of life'* (Kano).

Prof. Kano heeft de Olympische Spelen later in Japan in 1964 niet meer mogen

meemaken. De OS hebben het judo vooral in het Westen en Nederland wel een enorme boost gegeven en Japan kon zich voor het eerst als modern sportland profileren. Uit betrouwbare bron weet ik, dat Kano die een sterke ideologische binding voelde met de vorm van lichamelijke opvoeding die men in Engeland de 'gentlemen's sports-education' noemde zich met baron de Coubertin wel kon vinden in de ietwat aristocratische Olympische sportgedachte. Maar hij bleef bevreesd dat men buiten Japan de ziel van zijn op zelf-cultivering gerichte, pedagogisch-georiënteerde judo met zijn intrinsieke waarden niet zou waarden en dat hij door zijn judo op te nemen in het Olympische programma hij de ziel zou verkopen aan de commercie van de Westerse sport.

Boeiend in dit opzicht is dan ook Anton Geesink's gebaar later tijdens de Olympische Spelen in Tokyo in de Budokan in '64, waarmee hij Westerse enthousiastelingen die hem wilden feliciteren bij zijn overwinning op Kaminaga terechtwees en van de mat afstuurde. Met dit gebaar gaf hij de nieuwe Oosterse Olympische sport judo de juiste glans! Prof. Kano zou zeker geglimlacht hebben bij dit gebaar van Anton.

Een nadere toelichting op Kano's dilemma

In het Oosten worden leerlingen in de discipline van een martial arts-school nog steeds aangenomen op voorspraak van oudere (senior) leerlingen. Dit laatste heeft in feite nog steeds allemaal te maken met het geschetste nog altijd actieve budofilosofische kader van Japan. Het heeft naast deze filosofie sterke Taoïstische opvattingen over kwaliteit van leven en dit wordt ondersteund door het maatschappelijke begrip voor de ideale samenleving volgens Confucius.

Deze leerde dat iedere onderdaan zijn 'rechtvaardige plaats' in de maatschappij

moest innemen, kortom hij dicteerde het sociale korset waar iedere Japanner zich in moet leren schikken en waarmee een ieder zijn juiste plaats moet vinden. Wanneer je Japanse vrienden naar hun ideeën hieromtrent vraagt, kunnen of willen ze je het vaak niet verder uitleggen. Het is voor hen iets vanzelfsprekends. Dit verschijnsel noemt men ook wel het *'Nihon-rin'*. Het beleven een soort 'uniekeheids complex' door de Japanners zelf...zo iets van: *'buitenlanders snappen dit /ons toch niet'* Enfin, goede vrienden konden mij wel helpen met mijn vragen...en dan bleven er aan het eind nog genoeg misverstanden over! Zo vinden Oosterlingen, Japanners dat het leren beheersen van kunsten, zoals men het daar uitdrukt, vooral een middel is om te komen tot het *'Grote Leren'* (zoals Lao Tse en tijdgenoot Confucius het noemen). De 'kunst' is in hun ogen niet het doel op zichzelf, maar vooral het *middel* om iets te bereiken. Deze

Stop! Niet op de mat komen

vorming van deugden om tot iets te komen zoals inzicht en verlichting (Lao Tse) komt sterk overeen met wat satori genoemd wordt in het latere Zen Boeddhisme (Budo als Zen).

Wordt vervolgd

Correspondentie:

jankallenbach@hetnet.nl